Landbruksstrategi for Agder

– verdiskaping gjennom jordbruk, skogbruk og øvrige næringer

2025–2027

Vedtatt av fylkestinget i Agder fylkeskommune desember 2025

Innhold

Innledning	**2**
Bakgrunn, prosess og formål	**3**
Ansvar for oppfølging og aktuelle virkemidler	3
Grunnlagsdokumenter	4
Prioriterte satsingsområder	**5**
Jordbruk	5
Skogbruk	5
Øvrige næringer knyttet til landbruket	5
Landbrukets betydning, utviklingstrekk og status	**6**
Utgangspunkt og utfordringer	6
Jordbruk	7
Skogbruk	8
Øvrige næringer knyttet til landbruket	8
Mål, strategier og tiltak	**9**
Sektorovergripende mål for alle primærnæringer	9
1. Jordbruk	9
2. Skogbruk	12
3. Øvrige næringer knyttet til landbruket	14

Innledning

God og aktiv forvaltning av jord og skog på Agder er en forutsetning for å møte utfordringene som ligger foran oss og nå målene om en bærekraftig fremtid. Vi ønsker å sikre at kommende generasjoner kan nyte godt av et vidt produktspekter, sysselsetting, verdiskaping og en god matberedskap.

NIBIO anslår at samlet verdiskaping i Agder fra jordbruk, skogbruk, landbruksbaserte tilleggsnæringer og landbruksavhengig industri var på 2,16 mrd. kr i 2022. I tillegg kommer betydelige ringvirkninger.

Verden står overfor nye og økte trusler mot matsikkerheten. FAO (FNs organisasjon for ernæring og landbruk) legger til grunn at verdens matproduksjon må øke med ca.14 % det neste tiåret. Geopolitiske endringer og spenninger i verdenshandelen øker og kan på ulike måter påvirke matproduksjonen, tilbuds- og etterspørselssiden samt prisbildene. Parallelt kommer økende krav om at miljø- og klimaavtrykket reduseres. I tillegg har Agder opplevd at smittsomme dyresykdommer utgjør en potensiell stor trussel for regionen, noe som var tilfellet med utbrudd av dyresykdommen blåtunge i 2024–2025.

Landbruket på Agder forutsetter at rovviltforvaltningen skjer i tråd med vedtatte bestandsmål.

Nasjonalt øker fokuset på matsikkerhet og forsyningsberedskap, og det er ønske om størst mulig egen matproduksjon. Agder kan gjennom rett bruk av lokale ressurser og satsinger bidra til nok og trygg mat.

Det er økende etterspørsel etter produkter fra skogen som kan erstatte mer karbonintensive innsatsfaktorer. Prisene siden forrige planperiode har økt betydelig og volumet av tømmer fra Agder har respondert med årlige hogstrekorder. Også skogbruket opplever nye og økte trusler, eksemplifisert med forutgående barkbilleangrep i Europa og Canada. Og på samme måte som i jordbruket må skogbruket levere produkter med et stadig økende krav til redusert påvirkning på miljøverdier og klima. Det er i økende grad eksempler i primærskogbruket på interessekonflikter mellom aktivt skogbruk og andre interesser i både på natur og klimaspørsmål. Et aktivt og bærekraftig skogbruk er en forutsetning for at vi skal bidra til overgangen fra et fossilbasert samfunn til et samfunn basert fornybare ressurser.

Aktive verdikjeder for jord- og skogbruk på Agder er viktige verktøy i møte med de store utfordringene verden, Norge og Agder står overfor – og avgjørende for sysselsetting og verdiskaping i hele vår region. Vi har noen store bedrifter i verdikjedene for skog og jord, men de fleste bedriftene er små og ligger spredt rundt i fylket. I sum er disse av stor betydning for bosetting, verdiskaping og sysselsetting i hele Agder.

Agder har store skogressurser og en livskraftig og utviklingsorientert sagbruks- og treindustri. Vi har også et betydelig potensial både for økt hogst og videreutvikling av eksisterende industri og etablering av ny industri. Det er et økende påtrykk for å båndlegge stadig større arealer fra produktiv skogressursforvaltning til varig vern av store arealer. Samtidig omdisponeres skogareal til andre formål. Saklig og korrekt informasjon om skog, skogbruk og trevirke som fornybare og bærekraftige ressurser er nødvendig.

Jordbruket på Agder er variert med grasbaserte produksjoner som de dominerende. Det er stor forskjell på arealressursenes kvalitet. Størsteparten egner seg ikke for annet enn grasdyrking, men det er også arealer som ikke er benyttet eller utnyttet optimalt. I tillegg ligger arealene spredt. Vi har også områder med jord av svært god kvalitet og et gunstig lokalklima, som passer for dyrking av for eksempel matkorn, tidligpotet, grønnsaker, frukt og bær. Her har vi flere sterke og innovative miljøer innen enkelte produksjoner. Målrettet satsing på forskning og kompetanseheving, samarbeid, rekruttering og bærekraftig forvaltning kan bidra til økt verdiskapning i næringene i vår region.

Bakgrunn, prosess og formål

Denne versjonen er en revidert utgave av Landbruksstrategien 2022–2024. Revideringen er en oppfølging av *Regionplan Agder 2030 og Regional planstrategi,* vedtatt av fylkestinget i oktober 2024: *«Landbruksstrategien revideres når gjeldende strategiperiode utløper. Revisjonen gir mulighet for oppdateringer av delmål og strategier til ny kunnskap og nye nasjonale føringer. Strategien skal inneholde delmål og strategier for relevante hovedmål i satsingsområdet bærekraftig verdiskaping.»*

En tilsvarende arbeidsgruppe som tidligere har revidert strategien ble etablert i 2025, og den har bestått av: Agder Bondelag, Agder Bonde- og Småbrukarlag, Innovasjon Norge Agder, Statsforvalteren i Agder og Agder fylkeskommune. Statsforvalteren har vært sekretariat. Før arbeidet med revideringen startet, ble det gjennomført en innspillsrunde til kommunene og andre aktører. I etterkant av utarbeidelsen har strategien vært på høring, til bl.a. kommunene i Agder, før behandling i fylkestinget i desember 2025.

Den reviderte strategien skal gjelde for perioden 2025–2027, som samsvarer med perioden for handlingsprogrammet til regionplan Agder 2030.

Ansvar for oppfølging og aktuelle virkemidler

Landbruksstrategien for Agder skal være et verktøy for å prioritere tiltak innen landbruk og naturbaserte næringer i fylket, ref. også føringer i ovennevnte regionale planstrategi. Hovedfokus er områder hvor de ulike lokale og regionale aktørene har handlingsrom til å gjennomføre tiltak.

Strategien vil etter at den er vedtatt, «eies» av det regionale partnerskapet landbruk. Partnerskapet ledes av Agder fylkeskommune og er sammensatt med representanter fra Statsforvalteren, Innovasjon Norge Agder, Agder Bondelag og Agder Bonde- og Småbrukarlag.

Strategien skal gi mål, strategier og tiltak for

- Innovasjon Norges forvaltning av bedriftsrettede midler
- fylkeskommunens forvaltning av midlene til regionale tilretteleggingstiltak (RT-midler) i landbruket, ev. øvrige midler som for eksempel kompetansenettverkene for lokalmat og kystskogbruket
- Innovasjon Norges, Statsforvalterens, fylkeskommunenes, kommunenes og næringsorganisasjonenes pådriver- eller støttefunksjon innen landbruksrelatert næringsutvikling
- offentlige aktørers planarbeid

Regionalt partnerskap er etablert med halvårige møter og vil gi sine innspill til den årlige virkemiddelbruken.

Selv om dokumentet ikke har status som en regional plan i plan- og bygningslovens forstand, er dokumentet førende for partnerskapet landbruk. Målene i denne strategien er dessuten hentet fra *VINN Agder 2015–2030 (Regional plan for innovasjon og bærekraftig verdiskaping)*, som har status som regional plan, men som etter pågående revidering vil få status som en regional strategi.

Andre aktører kan også være med på å gjennomføre tiltak og handlinger nedfelt i dokumentet, for eksempel kommunene på Agder. Kommunene spiller en viktig rolle både som arealmyndighet og som forvaltningens førstelinjetjeneste innen jordbruk og skogbruk. Kommunene forvalter også egne virkemidler rettet mot landbruk og kan være involvert ifm. Innovasjon Norges virkemidler.

Grunnlagsdokumenter

Landbruksstrategi for Agder er vedtatt videreført i regionalt planprogram, vedtatt av fylkestinget, og den skal tilpasses *Regionplan Agder 2030* i innhold og tidsramme. I regionplanen beskrives følgende fremtidsbilde:

> «Regionens natur- og landbruksområder er ivaretatt for fremtidige generasjoner og er en del av regionens ressursgrunnlag og identitet.
> … kulturlandskapet holdes i hevd, og landbruket produserer mer enn tidligere. Jordbruket på Agder har innen noen nisjer utviklet seg til å bli nasjonalt ledende, og satsing på lokal mat.»

Landbruksstrategien skal bidra til å fylle dette framtidsbildet med innhold samt bidra til å nå mål i Regionplan Agder 2030.

Videre har strategien til hensikt å samle ulike regionale planer, programmer og strategier for landbruk og naturbasert verdiskaping (landbaserte naturressurser) på Agder.

Til grunn for arbeidet ligger sentrale landbrukspolitiske dokumenter som de årlige jordbruksoppgjørene, meldinger til Stortinget og andre relevante strategier (kronologisk rekkefølge):

- *Nasjonal strategi for økologisk jordbruk 2025–203*2 (regjeringen, 2025)
- *Dyrevelferd, Meld. St. 8 (2024–2025)*
- *Totalberedskapsmeldingen. Forberedt på krise og krig.* Meld St.9 (2024-2025)
- *Strategi for auka sjølvforsyning av jordbruksvarer og plan for opptrapping av inntektsmoglegheitene i jordbruket.* Meld St .11(2023-2024)
- *Beregninger av verdiskaping i landbruk og landbruksbasert virksomhet 2024* (NIBIO 2024)
- Veikart 2.0: Grønt industriløft (Regjeringen 2023)
- *Melding om kystskogbruket 2022*, Kystskogbruket (samarbeid mellom fylkeskommunene, statsforvalterne og skog- og trenæringen fra Finnmark til Agder)
- *Matnasjonen Norge* (strategi fra regjeringen, 2021) og Agder fylkeskommune sin oppfølging av denne, *Matregion Agder*, Fôra
- *Dyrk byer og tettsteder – Nasjonal strategi for urbant landbruk* (regjeringen, 2021)
- *Oppdatering av nasjonal jordvernstrategi,* Prop. 1 S (2018–2019), (for budsjettåret 2019, Utgiftskapittel: 1100–1161 Inntektskapittel: 4100–4150, 5576, 5652)
- *Landbrukets klimaplan 2021–2030* (Norges bondelag, 2020)
- *Intensjonsavtale mellom jordbruket og regjeringen om reduserte klimagassutslipp og økt opptak av karbon fra jordbruket for perioden 2021–2030* (Norges Bondelag, Norges Bonde- og småbrukarlag og regjeringen, 2019)
- *Skog og trenæringa – ein drivar for grøn omstilling* (strategi fra regjeringen, 2019)
- *Naturressursanalyse for Aust-Agder og Vest-Agder* (Telemarksforskning 2017)
- *Opplevingar for ein kvar smak – strategi for reiseliv basert på landbruket og reindrifta sine ressursar (2017)*
- *Kjente ressurser – uante muligheter – regjeringens bioøkonomistrategi* (2016)
- *Endring og utvikling. En fremtidsrettet jordbruksproduksjon,* Meld. St. 11 (2016–2017)
- *Verdier i vekst – Konkurransedyktig skog og trenæring,* Meld. St. 6 (2016–2017)
- *Garden som ressurs – marknaden som mål,* Meld. St. 31 (2014–2015)

Prioriterte satsingsområder

Under har vi trukket fram de delmålene og strategiene som arbeidsgruppen og høringspartene mener bør prioriteres høyest i perioden. Punktene står i ikke i prioritert rekkefølge, men i nummerert rekkefølge etter tema. Referansen i parentes viser hvor du finner strategien i kapittelet *Mål, strategier og tiltak*. Når alle strategiene under et delmål er prioritert, står bare delmålet i lista under.

Jordbruk

- Øke produksjon og lønnsomhet ved å utnytte kunnskap, klimatiske forhold og tilgjengelige ressurser betre. (1.1)
    - Øke produksjonen av frukt, bær, grønnsaker, potet og belgevekster, f.eks. proteinvekster. (1.1.2)
    - Sikre bærekraftig husdyrproduksjon i tråd med etterspørsel og arealtilgang. (1.1.5)
    - Sikre melkeproduksjon i hele Agder og opprettholde regionens andel av melkeproduksjonen. (1.1.6)
- Kompetanseheving i hele i verdikjeden for å optimalisere utnyttelsen av ressursene i jordbruket, både de naturgitte og de tilførte. (1.2)
    - Videreutvikle og rekruttere til naturbruksutdanninga. (1.2.2.)
    - Fremme god agronomi som er bra for klima og økonomi. (1.2.5)
    - Synliggjøre mulighetene som øker beredskapen for matproduksjon og matsikkerhet. (1.2.6)
- Minimere tap av jordressurser. (1.4)
    - Minimere nedbygging av dyrka jord. (1.4.1)

Skogbruk

- Utnytte produksjonsgrunnlaget bedre og øke avvirkningen for å utnytte markedspotensialet. (2.1)
    - Stimulere til en aktiv forvaltning av skogarealene for å øke og optimalisere skogproduksjonen. (2.1.1)
    - Øke nybygging og ombygging av skogsveier. (2.1.4)
    - Utbedre og fjerne flaskehalser på det kommunale og fylkeskommunale veinettet. (2.1.5)
- Øke lokal videreforedling ved å tilrettelegge for industribedrifter i alle ledd i verdikjeden for tømmer og treprodukter. (2.2)
    - Øke andelen tømmer som blir videreforedlet i regionen. (2.2.1)
    - Øke kompetansen i det offentlige om klima- og miljøvennlige innkjøp. (2.2.2)
- Stimulere og legge til rette for vekst rundt regionale treklynger og treindustrimiljø. (2.4)

Øvrige næringer knyttet til landbruket

- Øke økonomisk lønnsom produksjon og produktutvalg av lokale mat- og drikkespesialiteter. (3.1)
    - Øke markedsadgang, tilgjengelighet og synlighet for mat og drikke produsert i Agder (jf. Matregion Agder, Fôra). (3.1.1)
- Utvikle lønnsomme reiselivsprodukt i tilknytning til gårdene. (3.3)
    - Koble landbruket og reiselivet for å gi økt bærekraftig verdiskaping innen natur- og kulturbaserte opplevelser. (3.3.2)
- Øke verdiskaping i landbruket ved å tilby tjenester til lokalsamfunnet. (3.4)
    - Utvikle verdikjeden for Inn på tunet-tiltak. (3.4.1)
    - Øke forståelsen for landbrukets betydning i samfunnet. (3.4.4)
    - Utvikle urbant landbruk. (3.4.5)

Landbrukets betydning, utviklingstrekk og status

Landbruket på Agder er variert med lange tradisjoner for god utnyttelse av naturressursene i regionen. Krav om mer bærekraftig verdiskapning på fornybare ressurser gir store muligheter for økt verdiskapning i sektoren. For mer og utdypende informasjon om status og muligheter viser vi til oppdatert landbruksstatistikk hos Statsforvalteren i Agder, Naturressursanalyse for Aust-Agder og Vest-Agder fra Telemarksforskning fra 2017 og Verdiskapingsrapport fra NIBIO 2024.

Utgangspunkt og utfordringer

Under følger en kortfattet, skjematisk oversikt over sterke og svake sider, muligheter og trusler og forutsetninger for å lykkes for landbruket på Agder.

Sterke sider

- Klimaet i landsdelen.
- Spredt småskalalandbruk gir lav sykdomsrisiko.
- Flere gode produksjonsmiljøer.
- Kompetansemiljøer som utfyller hverandre.
- Regionen er et mye benyttet reisemål for nordmenn.
- Nærhet til det europeiske reiselivsmarkedet.
- Variert og betydelig skogproduksjon.
- Innovativ og betydelig treindustri.
- Gode havnemuligheter for eksport av produkter og import av innsatsfaktorer.
- Store utmarksressurser.
- Tradisjon for mangesysleri.

Svake sider

- Små bruk og stor andel deltidsbønder.
- Små, spredte og til dels tungdrevne jordbruksarealer.
- Stor andel leiejord.
- Lavt gjennomsnittlig avlingsnivå i grasproduksjonen.
- Stor andel små og lite rasjonelle bygninger (f.eks. båsfjøs).
- Små og sårbare produksjonsmiljø.
- For en stor del svak lønnsomhet.
- Stor avstand til landbrukets foredlingsanlegg.
- Få landbruksrelaterte arbeidsplasser utenom primærproduksjonsleddet.

Muligheter

- Kulturlandskap.
- Naturbasert reiseliv.
- Kobling lokal mat og reiseliv eller offentlige innkjøp.
- Klima for frukt- og bærproduksjon, tidligproduksjon innen grønt og nye vekster.
- Arealressursene gir rom for økt husdyrproduksjon.
- Juletre og pyntegrønt.
- Havner og nærhet til større markeder for skogbruket.
- Treforedling og bioenergi.
- Fornybar energiproduksjon.
- Mange små bruk gir mange potensielle utgangspunkt for næringsvirksomhet.

Trusler

- Gjengroing som følge av mangel på beitedyr og lite investering i leiejorda.
- Stort investeringsbehov innen enkelte produksjoner.
- Press på jordbruksarealer til andre formål i bynære strøk.
- Dårligere markedsadgang for små produksjonsvolum.
- Stramt arbeidsmarked.
- Høyt kostnadsnivå.
- Flom, tørke og andre følger av klimaendringer.
- Ustabil strømforsyning.
- Høye strømpriser.
- Sårbar veterinærdekning.
- Dyre- og plantesykdommer.
- Tap av husdyr til rovvilt.

Forutsetninger for å lykkes

- God kompetanse og rekruttering.
- God lønnsomhet for bonden.
- Samarbeid og nettverk.
- Tilgang til ressurser – arealer, innsatsfaktorer, arbeidskraft, kapital m.m.
- Robuste produksjonsmiljøer.
- Økt fokus og tilgang på markeder.
- Ta utgangspunkt i egne og lokale fortrinn.
- Lokale initiativ og positiv bygdekultur.

Jordbruk

Stabilitet har preget jordbruket de siste ti årene etter en betydelig nedgang i antall jordbruksforetak fram til rundt 2008. Antall søkere om produksjonstilskudd i jordbruket har i Agder deretter holdt seg i området rundt 1800, med en svak økning de siste årene. 80 foretak driver økologisk. Leiejordsandelen er høy, og det er mange leieforhold. Det har vært en viss utvikling mot større jordbruksforetak og mer konsentrert produksjon. Samtidig har antallet foretak holdt seg stabilt og økende ved at mindre foretak fortsetter eller etablerer seg. Dette kan observeres i flere produksjoner i form av lavere median enn gjennomsnitt på produksjonsomfang.

Hovedproduksjonen er grasbasert husdyrhold med melk, storfekjøtt og sau. Vi har noen produsenter som driver stort innen svinekjøtt og en liten, men solid «purkering». Her er også noe eggproduksjon og noen få kyllingprodusenter. Agder har også noe birøkt, hjorteoppdrett og alpakka. At birøkt kom inn i produksjonstilskuddsordningen i 2009 har bidradd til å holde det totale antallet produksjonstilskuddssøkere oppe, og det har vært en markant økning av disse produsentene. Den høyeste økologiske andelen av dyr finner vi i sauehold.

Melkeproduksjonen er kvoteregulert og dermed stabil, med unntak av ekstraordinær oppkjøpsrunde i 2020. Da kjøpte staten opp 1,73 mill. liter i Agder, 0,47 mill. liter mer enn Agders avsatte andel. Kumelkkvoten i Agder i 2024 er ca. 48,8 mill. liter fordelt på ca. 260 produsenter. Antall dyr endrer seg lite, men antall foretak med melkeku er redusert med rundt en tredel siste ti årene. Antallet ammekyr har økt i lang tid og speiler utviklingen i melk med motsatt fortegn. Saueproduksjonen hadde en nedgang fram til rundt 2012. Etter dette økte antallet sauer i Agder og har en foreløpig topp i 2024.

Ca. 2,3 % av Agders landareal, 377 000 dekar, er jordbruksareal, ifølge 2023-versjonen av arealressurskartet AR5. AR5 viser dagens tilstand på arealet (ikke bruken, ikke potensialet). 280 000 dekar er fulldyrka (kan pløyes), 12 000 dekar overflatedyrka (kan høstes maskinelt, men ikke pløyes) og 85 000 dekar innmarksbeite (areal kun egnet til beite).

Jordbruksareal i produksjonstilskuddssøknader for 2024 var ca. 308 400 dekar i Agder, hvorav 13 000 dekar er drevet økologisk. Ca. 60 % av arealet er leiejord, men det er store forskjeller mellom kommuner og mellom foretak. På 93,7 % av jordbruksarealet dyrkes det grovfôr (gras). Resten av arealet består av 4,4 % korn og frø, 1 % potet, 0,4 % grønnsaker og 0,4 % frukt og bær. Grimstad er kommunen med størst areal andre vekster enn grovfôr.

Kommunene har godkjent søknader om nydyrking av 9706 dekar i Agder i perioden 2015–2024. I samme periode er det omdisponert 1678 dekar til andre formål enn jordbruk. I hovedsak er jorda som blir omdisponert av langt bedre kvalitet enn den nydyrka.

De aller fleste innehaverne av foretak med næringsinntekt fra jordbruk har en stor andel lønnsinntekt, altså arbeid utenfor landbruket. Mange har også inntekter fra skogbruk og andre næringer. I 2022 hadde bare 8 % av innehavere av jordbruksforetak i Agder over 90 % av inntekten fra jordbruket. Melkeproduksjon er dominerende blant «heltidsbøndene».

Skogbruk

Det er 11 050 skogeiendommer i Agder. Hvert år hogges det tømmer på rundt 12 % av disse eiendommene.

Primærskogbruket og sagbruksindustrien har de siste årene vært inne i en konjunkturoppgang med høy etterspørsel og avvirkning samt høye priser på tømmer og trelast.

I 2024 ble det hogd drøye 956 000 m^3 tømmer for levering til industrien. Dette er drøye 13 % mer enn foregående år og ny rekord for Agder. Førstehåndsverdien av tømmeret var på 615 mill. kroner, opp fra 390 mill. i 2021. I tillegg til økt hogst er prisveksten på sagtømmer og massevirke den viktigste driveren til den store økningen i førstehåndsverdi.

I Agderfylkene er det en betydelig treindustri som dekker hele verdikjeden fra videreforedling av tømmer til trelast, elementproduksjon, tremasse, plater, vinduer, dører, trapper, møbler og innredning. Treindustrien på Agder hadde i 2019 mer enn 4000 sysselsatte og en omsetning på 8,2 mrd. kr. Gjennom etableringen av klyngesamarbeidet InnoTre (Tre på Agder) er målet å styrke denne næringen ytterligere. Statsforvalteren gir hvert år ut en årsmelding om skogbruket på Agder som beskriver utviklingstrender og status.

Øvrige næringer knyttet til landbruket

Landbruksbaserte næringer utenom jordbruk og skogbruk har også blitt kalt bygdenæringer eller tilleggsnæringer. Verdiskaping fra tilleggsnæringer, regnet som bruttoprodukt, er beregnet til 159 mill. kr for Agder i 2022. Det er leiekjøring og tjenesteyting som har høyest andel av denne (Kilde: NIBIO rapport 10)

Ifølge landbrukstelling 2020 var det ca. 990 foretak som drev tilleggsnæring og mange av disse drev flere. Leiekjøring (f.eks. rundballepressing/-pakking og brøyting) er største tilleggsnæring, drevet av 26 % av foretakene. Produksjon og salg av trevirke er nest størst med 15 % av foretak, og tredje størst er utleie av jakt- eller fiskerettigheter med 11 % av foretak. (Kilde: NIBIO rapport 10.)

I tillegg kommer tilleggsnæringer fra landbrukseiendommer uten foretak som søker produksjonstilskudd i jordbruket, f.eks. aktive skogbrukere. Agder hadde 7574 landbrukseiendommer med bosetting i 2023. Vi har ikke statistikk over hvor mange av disse som kun blir brukt som bolig og hvor mange som er utgangspunkt for næringsvirksomhet utover jordbruk.

Vi ser et stadig større produktutvalg innen lokal videreforedling, fra småskalaproduksjon av mat og drikke med lokalt og regionalt hovedmarked til større satsinger av produkter som omsettes nasjonalt. Bedriftsnettverk innen ulike produksjonslinjer og tjenester er i vekst. Nettverkenes formål er som oftest å fremme både produksjon, kvalitet og omsetning.

Det er fem andelslandbruk/parseller i Agder, fire er forbrukerstyrt og et bondestyrt. Alle andelslandbrukene har under 50 andeler hver. Det er potensiale for flere andelslandbruk, særlig bondestyrte. Andelslandbrukene har et nettverk for inspirasjon og faglig påfyll.

Kristiansand kommune er den kommunene som har jobbet mest med urbant landbruk, bl.a. med å få inn mer nyttevekster i kommunens bed, skolehageprosjekt, markedshageprosjekt og ulike arrangement. Flere kommuner jobber med å øke antall skolehager eller parsellhager.

Det er ca. 30 godkjente Inn på tunet-gårder i Agder. Antallet er svakt økende. Utfordringen har vært å få oppdrag. Inn på tunet Norge, avdeling Rogaland og Agder organiserer de fleste tilbyderne.

Mål, strategier og tiltak

Mål og delmål i landbruksstrategien er hentet fra kapitlet som omhandler landbruk i VINN Agder 2015–2030. De ulike temaene i primærnæringene er formulert med egne mål og konkrete strategier for hvordan næringsutvikling og verdiskapning kan realiseres. I tillegg er det en forventning at det offentlige bidrar med innsats for å nå disse målene.

Sektorovergripende mål for alle primærnæringer

- Utvikle robuste og bærekraftige næringer som er rustet for endringer i klima og demografi og er tilpasset krav som følge av samfunnsutvikling.
- Sikre regionens ressursgrunnlag for fremtidige generasjoner.
- Sikre rekruttering til næringene og forsterke innsatsen på teknologi- og kunnskapsutvikling, forskning og kompetansebygging.
- Økt bærekraftig utnytting av Agders naturressurser.
- Skape flere synergier mellom næringene.
- Sikre at infrastrukturen og rammevilkår dekker de behov næringene har.
- Utnytte nye og eksisterende muligheter i markedet.

1. Jordbruk

Hovedmål for jordbruk: Øke konkurransekraften og verdiskaping i hele verdikjeden og levere mer, trygg og sunn mat til et økende marked.

Delmål 1.1: Øke produksjon og lønnsomhet ved å utnytte kunnskap, klimatiske forhold og tilgjengelige ressurser betre.

Nr.	Strategi	Tiltak
1.1.1	Arealbruk i jordbruket som sikrer best mulig avkastning, f.eks. hagebruksproduksjoner på den beste jorda.	Ta initiativ til mobiliserings- og informasjonsprosjekter som får fram potensialet.
1.1.2	Øke produksjonen av frukt, bær, grønnsaker, potet og belgevekster, f.eks. proteinvekster. Lønnsom blomsterdyrking og drueproduksjon kan også være aktuelt.	Fremme kompetanseheving og godt fagmiljø.
		Fremme digitalisering og utvikling av presisjonsjordbruk. Utvikle omsetningskanaler/markedstilganger
		Støtte investeringer og utviklingsarbeid.
1.1.3	Bedret økonomi og arealutnytting i grovfôrproduksjon (grasproduksjon m.m.)	Vise hvordan avlingsnivå, grovfôrkvalitet, mekanisering og dyrkingsteknikk påvirker lønnsomheten.
1.1.4	Øke andelen av beite i fôrgrunnlaget og øke produksjonen gjennom bedre utnyttelse av beiteressurser på innmarksbeite og i utmark.	Bedre utnyttelse av potensielle og eksisterende beiteområder hos enkeltforetak og gjennom samarbeid på tvers av eiendomsgrenser.
		Fremme samarbeid i forbindelse med beiting i utmark.
		Støtte utprøving ny teknologi, f.eks. sporing og gjerdeteknologi.
1.1.5	Sikre bærekraftig husdyrproduksjon i tråd med etterspørsel og arealtilgang.	Prioritere kvalitets- og spesialitetsproduksjon av kjøtt.
		Få fram rimelige, rasjonelle og funksjonelle bygningsløsninger. Bidra til markedstilpasning ved hjelp av fleksible husdyrbygg.
		Støtte mobiliseringsprosjekter innen produksjoner med markedsmuligheter eller omstillingskrav.
		Prioritere næringsbirøkt på landbrukseiendommer, og informere om muligheter innen birøkt.

1.1.6	Sikre melkeproduksjon i hele Agder og opprettholde regionens andel av melkeproduksjonen.	Prioritere investeringsmidlene for å fremme overgang fra båsfjøs til løsdriftsfjøs og luftekrav, særlig for bruk med opptil 30 kyr.
		Støtte mobiliseringsprosjekter.
1.1.7	Øke økologisk produksjon og etterspørsel. Erstatte importert økologisk mat med norsk, der innenlands produksjon er aktuelt.	Støtte utprøving og kompetanseutvikling innen økologisk produksjon.
		Støtte mobilisering og større informasjonstiltak som fremmer økologisk produksjon og forbruk, f.eks. markedshager.
		Støtte utvikling av effektive distribusjonsløsninger.
		Støtte investeringer i økologisk produksjon.
1.1.8	Øke konkurransekraft gjennom friske planter og dyr, god dyrevelferd og trygg mat.	Bidra til prosjekter som fremmer god dyrevelferd og dyre- og plantehelse.
		Støtte næringens dyrevelferdsprogram.
1.1.9	Øke dreneringsaktiviteten.	Informere om drenering og støtte næringen og kommunene i arbeidet med å øke drenering.
1.1.10	Fremme målrettet og bærekraftig nydyrking.	Informere om muligheter og støtteordninger.
1.1.11	Bidra til at jordbruksareal ikke gror igjen, men blir brukt for økt produksjon og beredskap.	Legge vekt på driveplikten i dialogen med kommunene og næringen.
		Informere om driveplikten til jordeiere og bidra til å få leieareal inn på 10-årsavtaler.
		Ha oversikt over jordbruksarealene og hva som kan dyrkes der.
		Bidra til god arrondering gjennom aktiv bruk av relevant lovverk.
1.1.12	Redusere kjøreavstand til jord.	Støtte initiativ og tiltak for å redusere kjøreavstand til jord.
1.1.13	Arbeide for å få fram utfordringene til Agder-landbruket.	Fylkeskommunen gir innspill til jordbruksforhandlingene.
1.1.14	Styrking av den offentlige og private veiledningstjenesten innenfor jordbruket.	Informere om viktigheten av faglig veiledningstjeneste for langsiktig bærekraftig jordbruk.
1.1.15	Bidra til forsvarlig veterinærtjenester for produksjonsdyr	Bidra til nettverk mellom vertskommuner og samarbeid for bedre veterinærdekning.
		Vurdere ulike innspill til direktorat og departement i forhold til finansiering og innretninger på veterinærordningene.

Delmål 1.2: Kompetanseheving i hele i verdikjeden for å optimalisere utnyttelsen av ressursene i jordbruket, både de naturgitte og de tilførte.

Nr.	Strategi	Tiltak
1.2.1	Videreutvikle samarbeid mellom forskning, utdanning, rådgiving og næringsutøvere og opprettholde fagmiljøer.	Skape møteplasser. Synliggjøre og formidle resultater fra lokale kompetansemiljøer.
		Bruke arealer og kompetanse på naturbruksskolene til utprøving og forskning.
1.2.2	Videreutvikle og rekruttere til naturbruksutdanninga og gjøre voksenagronom tilgjengelig for hele Agder.	Opprettholde og utvikle naturbrukslinjene ved de videregående skolene. Samarbeide med næringen og kompetansemiljøer i utviklingen av utdanningen.
1.2.3	Sikre relevante kurs og etterutdanningstilbud for bønder.	Arrangere og finansiere kompetansetiltak, f.eks. HMS-kurs og voksenagronomstudiet.
1.2.4	Øke rekruttering av kvinner til landbruksnæringen.	Motivere jenter til å velge landbruksnæring ved informasjon i skolen og gjennom næringsorganisasjonene.

1.2.5	Fremme god agronomi som er bra for klima og økonomi.	Fremme smart teknologi og presisjonsjordbruk for å optimalisere produksjonen, herunder nydyrking, grøfting, vanning, redusert jordpakking, gjødsling og fôring.
		Støtte kompetansehevingstiltak for å redusere klimagassutslipp.
		Formidle oppdatert kunnskap.
		Formidle informasjon om prosjektet Klimasmart landbruk, herunder bruk av klimakalkulatoren.
1.2.6	Synliggjøre mulighetene som øker beredskapen for matproduksjon og matsikkerhet.	Få oversikt over arealreserver, hva kan dyrkes hvor.
		Øke kunnskap og kompetanse om dyrking og lagring.
		Arrangere årlig beredskapskonferanse for landbruksaktøren eller tilsvarende tiltak

Delmål 1.3: Utvikle nettverk og legge til rette for utvikling av faglige klynger.

Nr.	Strategi	Tiltak
1.3.1	Opprettholde og utvikle eksisterende fagmiljø innen de ulike produksjonene.	Støtte fagmøter og kurs.
1.3.2	Øke kunnskapsutvekslingen mellom næringsutøvere.	Skape møteplasser.
1.3.3	Utvikle og forsterke faglige klynger.	Overføre erfaringer fra eksisterende klynger til nyetablerte klynger.
1.3.4	Øke kunnskap og kompetanse i skadefellingslagene.	Forsterke aktivitetene for kurs og kompetanse.

Delmål 1.4: Minimere tap av jordressurser.

Nr.	Strategi	Tiltak
1.4.1	Minimere nedbygging av dyrka jord.	Fokusere på jordvern (også dyrkbar) i offentlig planarbeid.
		Sørge for at matjord som flyttes i forbindelse med utbygging blir forsvarlig brukt til jordbruksproduksjon.
		Bevisstgjøre om plassering av bygninger og infrastruktur i samarbeid med næringen.
		Informere om lovverk og bevisstgjøre om konsekvensen av nedbygging av dyrka jord.
1.4.2	Minimere erosjon.	Informere om tilskuddsordninger og støtte hydrotekniske tiltak som hindrer erosjon.
		Bidra til flomsikringstiltak.
		Informere om og gi støtte til ingen jordarbeiding om høsten, fangvekster og grasdekt kantsone mellom åker og vassdrag.
		Følge opp vannforskriften. Kommunen (sektormyndighet for jordbruk) må sette inn tiltak i vannforekomster med stor eller middels grad av jordbrukspåvirkning.
1.4.3	Minimere jordpakking.	Bidra til å få fram kunnskap om og viktigheten av redusert jordpakking.

Delmål 1.5: Stimulere til utvikling og bruk av fornybare innsatsfaktorer for et fossilfritt jordbruk.

Nr.	Strategi	Tiltak
1.5.1	Øke bruk av biovarme fra gården.	Arrangere kurs.
		Støtte investeringer.
1.5.2	Biogassproduksjon basert på husdyrgjødsel og andre aktuelle råstoff.	Legge til rette for erfaringsoverføring.
		Støtte investeringer.
		Fremme økt gjenbruk av ressurser i jordbruket, eksempelvis bruk av biorest fra biogassanlegg på jordbruksarealer.
1.5.3	Ta i bruk solenergi i kombinasjon med andre energikilder.	Legge til rette for informasjonsformidling og erfaringsoverføring. Støtte investeringer.
1.5.4	Overgang til bioplast, biodrivstoff og elektrisk.	Legge til rette for informasjonsformidling og erfaringsoverføring.
1.5.5	Øke bruk av tre i landbruksbygg.	Prioritere investeringsstøtte til bygg i tre.
		Arrangere seminar i samarbeid med næringen.

2. Skogbruk

Hovedmål for skogbruk: Øke verdiskapingen i hele verdikjeden og styrke satsingen på skogen og dens produkter i klimasammenheng

Delmål 2.1: Utnytte produksjonsgrunnlaget bedre og øke avvirkningen for å utnytte markedspotensialet

Nr.	Strategi	Tiltak
2.1.1	Stimulere til en aktiv forvaltning av skogarealene for å øke og optimalisere skogproduksjonen. Belyse skogens betydning skogens betydning som en bærekraftig og fornybar ressurs som er viktig for klima gjennom opptak av Co2 og biodiversitet.	Arbeide for å nå målene om antall planter satt ut og dekar ungskogpleie.
		Informasjon om de biologiske og økonomiske mulighetene bærekraftig skogbruk gir. Bidra med faktabasert informasjon om skogens miljø- og klimamessige betydning innrettet mot media og befolkningen.
		Informere om nærings- og miljøtilskudd innen skogbruket, skogbruks-planer, m.m.
		Kommunal planlegging som sikrer produksjonsgrunnlaget.
		Bidra til gode prosesser som sikrer at de rette arealene blir valgt ut til skogvern.
2.1.2	Styrking av den offentlige og private veiledningstjenesten innenfor skogbruket.	Informere om viktigheten av faglig veiledningstjeneste for langsiktig bærekraftig skogproduksjon.
		Synliggjøre effektene av en velfungerende veiledningstjeneste.
2.1.3	Videreutvikle samarbeidet og informasjonsflyten mellom forskning, rådgiving og næringsutøvere.	Skape møteplasser. Arrangere seminar, m.m.
		Sikre forankring i næringa og bidra inn i FoU-prosjekter.
2.1.4	Øke nybygging og ombygging av skogsveier.	Informere om tilskudd til veibygging og bruk av skogfondsordningen.
2.1.5	Utbedre og fjerne flaskehalser på det kommunale og fylkeskommunale veinettet.	Utarbeide oversikt og plan for å følge denne opp.
		Kontinuerlig oppdatering av offentlige veilister.
		Sørge for god dialog med næringen, berørte parter og kommunen i omklassifisering veier.
		Innspill til årlige jordbruksforhandlinger om prioritering og avsetning av tilstrekkelige midler til dette og punkt 2.1.4 om skogsbilveier.
2.1.6	Videreutvikle en bærekraftig og lønnsom juletre- og pyntegrøntnæring som ikke fortrenger matproduksjon.	Kursing og kompetanseheving for å utnytte regionens geografiske og klimatiske fortrinn.

2.1.7	Videreutvikle samarbeid mellom forskning, utdanning, rådgiving og næringsutøvere og opprettholde fagmiljøer.	Skape møteplasser. Tilrettelegge for kurs. Synliggjøre og formidle resultater fra kompetansemiljøer.
2.1.8	Videreutvikle tilbud og rekruttere til utdanning innen skog.	Opprettholde og utvikle naturbrukslinjene ved de videregående skolene. Samarbeide med næringen og kompetansemiljøer i utviklingen av aktuell utdanning.
2.1.9	Øke tynningsaktiviteten	Bidra til at tynningsvirke utgjør en større andel av avvirkingen bl.a. gjennom informasjon om mulighetene som finnes
2.10	Utvikle og forbedre kunnskapsgrunnlag for drivbart tømmervolum	Innhente og sammenstille tilgjengelig skogbruksplandata

Delmål 2.2: Øke lokal videreforedling ved å tilrettelegge for industribedrifter i alle ledd i verdikjeden for tømmer og treprodukter

Nr.	Strategi	Tiltak
2.2.1	Øke andelen tømmer som blir videreforedlet i regionen.	Etterspørre og bruke lokalt virke og lokalt produserte varer innen f.eks. offentlige byggeprosjekter.
		Bidra til eksport av ferdigprodukter ut av regionen og landet.
		Støtte og videreutvikle samarbeid og nettverksarbeid, f.eks. økt samhandling mellom akademia og treindustri.
		Støtte initiativ for økt bruk av lauvvirke, f.eks. fra småsagbruk.
2.2.2	Øke kompetansen om klima- og miljøvennlige innkjøp både i offentlig og privat sektor.	Klima- og miljøvennlige løsninger prioriteres ved offentlige innkjøp.
2.2.3	Tilrettelegge aktivt for bærekraftige løsninger for å få en verdiskaping basert på fornybare ressurser.	Bidra med risikokapital for å få i gang ny lønnsom næringsaktivitet basert på fornybare ressurser.
		Ha en offensiv næringspolitikk som legger til rette for fornybarsatsinger.

Delmål 2.3: Være proaktive og ta del i den verdiskapningen som kommer innenfor nye treprodukter

Nr.	Strategi	Tiltak
2.3.1	Legge til rette for industrielle nyetableringer.	Sikre samhandling og effektiv prosesshjelp fra offentlige aktører.
		Støtte opp om lokale initiativ.
		Sikre arealplanlegging og logistikkløsninger som tiltrekker seg industri.
2.3.2	Etablering av industriell produksjon av biokarbonprodukter på Agder som kan levere «grønne» karbonprodukter til energi, transport og industri i regionen og ellers.	Følge opp og støtte initiativ for biodrivstoffproduksjon basert på lokale ressurser.
		Følge opp og støtte initiativ for produksjon av biokarbon til prosessindustrien i regionen basert på lokale ressurser.
2.3.3	Bidra til at ny kunnskap blir gjort kjent.	Arrangere seminarer og møteplasser.
		Ta initiativ til grønn satsing hos kompetanse- og formidlingsaktører.
		Økt satsing på kompetanse om tre og treindustri på videregående skoler og på fagskolen.

Delmål 2.4: Stimulere og legge til rette for vekst rundt regionale treklynger og treindustrimiljø

Nr.	Strategi	Tiltak
2.4.1	Styrke InnoTre samarbeidet.	Støtte opp om pågående prosesser, bl.a. for å nå målet om nasjonal klyngestatus.
2.4.2	Øke kompetanseutveksling mellom miljøer innen skog og treindustri.	Skape møteplasser og støtte initiativ om samarbeid.
2.4.3	Tettere samarbeid mellom næring og FoU-miljøene i regionen.	Faglige og kommersielle nettverk.

3. Øvrige næringer knyttet til landbruket

Delmål 3.1: Øke økonomisk lønnsom produksjon og produktutvalg av lokale mat- og drikkespesialiteter.

Nr.	Strategi	Tiltak
3.1.1	Øke markedsadgang, tilgjengelighet og synlighet for mat og drikke produsert i Agder (jf. Matregion Agder, Fôra).	Bidra til etablering av flere salgsarenaer gjennom kobling av mat og reiseliv.
		Stimulere til utvikling av effektive distribusjonsløsninger.
		Delta i ulike markeder og messer i samarbeid med næringen.
		Støtte bedrifter i produktutvikling og produksjonsøkning.
		Bygge lokal stolthet og identitet, også innenfor matkultur.
3.1.2	Styrke etterspørsel etter lokal mat og drikke.	Prioritere lokalmat ved offentlige innkjøp. Motivere kommunene og andre til å gjøre det samme.
		Informere om ringvirkninger av lokal matproduksjon.
3.1.3	Opprettholde og videreutvikle samarbeidsarenaer og nettverk innen lokalmatsektoren.	Koordinere lokalmatsatsingen gjennom Matregion Agder, Fôra.
		Fremme samarbeid mellom videregående skoler, næringene og FoU-miljøene.

Delmål 3.2: Øke andelen lokal videreforedling og bidra til videreutvikling av matindustrien på Agder.

Nr.	Strategi	Tiltak
3.2.1	Øke samarbeid.	Styrke eksisterende møteplasser og nettverk, bl.a. samspillet mellom blå og grønn sektor.
3.2.2	Øke primærprodusentenes og industriens kunnskap om hverandre, marked, kvalitet og videreforedling.	Tilrettelegge for kurs og møteplasser. Bidra til synliggjøring og økt kjennskap til kompetansenettverket Sør sine tilbud
3.2.3	Øke utnyttelsen av råvarer fra utmarka.	Fremme kommersialisering.
3.2.4	Øke lokal videreforedling og få frem flere spesialitetsmerka produkter, herunder vin- og siderproduksjon	Identifisere spesialprodukter og markeder med potensiale.
		Informere om mulighetene i Stiftelsen norsk mat og Kompetansenettverket Sør.

Delmål 3.3: Utvikle lønnsomme reiselivsprodukt i tilknytning til gårdene.

Nr.	Strategi	Tiltak
3.3.1	Utvikle besøksnæring og gårdsturisme/agrotursime for å øke sysselsettingen på landbrukseiendommer.	Styrke utvikling av opplevelsesprodukter gjennom salg av varer og tjenester, f.eks. guiding, overnatting, tilrettelegging for opplevelser og besøksmål.
		Styrke samarbeidet med resten av reiselivsnæringen gjennom kurs og nettverksbygging.
		Styrke markedskunnskap gjennom kurs, m.m.
3.3.2	Koble landbruket og reiselivet for å gi økt bærekraftig verdiskaping innen natur- og kulturbaserte opplevelser.	Følge aktivt opp satsingsområdene i besøksstrategien «Besøk Agder 2030», i tett samarbeid med Visit Sørlandet.
3.3.3	Utvikle reiselivsprodukt i tilknytning til kulturlandskap og verneområder.	Arbeide for å ta vare på og utvikle kulturlandskapet med kulturmark, beitende dyr, ferdselsveier, bygninger, kulturminner og biologisk mangfold. Fremme kommersialisering.
3.3.4	Øke verdiskapingen per gjest.	Utvikle salgbare opplevelser basert på mat, kultur og natur.
		Rekruttere flere deltakere til markedsføringskampanjer gjennom Visit Norway.
3.3.5	Utvikle og utvide tilbudet av jakt- og innlandsfiske.	Fremme nettverk. Motivere til grunneiersamarbeid for å øke næringsutviklinga i utmarka.
		Profesjonalisering gjennom veiledning og kurs i produktpakking og markedstilpasning.
		Fremme samarbeid med brukere av fasiliteter, f.eks. jeger- og fiskeforeninger.
		Lage forvaltningsplaner som legger til rette for produktutvikling i samarbeid med grunneierne.
3.3.6	Utvikle attraksjoner og opplevelser i tilknytning til de lakseførende vassdragene.	Stimulere til nettverk og grunneiersamarbeid. Arbeide med kultivering.

Delmål 3.4: Øke verdiskaping i landbruket ved å tilby tjenester til lokalsamfunnet.

Nr.	Strategi	Tiltak
3.4.1	Utvikle verdikjeden for Inn på tunet-tiltak.	Forankre IPT i regionale og kommunale planer og arbeide for forutsigbarhet og langsiktige avtaler.
		Motivere til utvikling av dagtilbud til hjemmeboende personer med demens.
		Fremme samarbeide med oppvekstetater og sosialtjenesten for utsatte barn og unge i aldersgruppen 0–24.
		Samarbeide med Nav om f.eks. videreutvikling av arbeidsrettede tilbud innen psykisk helse, rusomsorg og integrering.
		Fremme kvalitetssikring gjennom sertifiseringsordningene i Stiftelsen Norsk Mat.
3.4.2	Utvikle bedre og attraktive bygdeservicetilbud.	Synliggjøre markedsmuligheter for landbruksbedriftenes kompetanse og utstyr i nærområdet.
		Fremme samarbeid for å gi et breiere tilbud. Kursing, erfaringsdeling og kompetanseutvikling blant tilbyderne.
3.4.3	Utvikle andelslandbruk.	Bidra til erfaringsutveksling og kompetanseoverføring gjennom å tilrettelegge for møteplasser.

3.4.4	Øke forståelsen for landbrukets betydning i samfunnet.	Utvikle undervisningopplegg for barnehager og skoler (skogdager).
		Motivere til etablering av skolehager.
		Tilrettelegge for møteplasser mellom næringen og forbrukere, f.eks. Mat i sentrum.
		Bidra til holdningsskapende arbeid for ferdsel rundt dyr og øvrig landbruksproduksjon.
3.4.5	Utvikle urbant landbruk.	Bidra til bærekraftig by og stedsutvikling.
		Fremme kunnskap om bærekraftig matproduksjon.
		Fremme bærekraftig verdiskaping og næringsutvikling innen urbant landbruk.

Delmål 3.5: Øke bærekraftig utnytting av Agders øvrige naturressurser

Nr.	Strategi	Tiltak
3.5.1	Oppdrett av innlandsfisk.	Få fram potensialet for verdiskaping og støtte satsing.
3.5.2	Øke utnyttelsen av mineralressurser som stein, grus og sand.	Kartlegge potensialet for verdiskaping.
3.5.3	Økt fokus på fornybare energikilder	Formidle ny kunnskap.